DEPOZITAT NË SISTEMIN BANKAR NË PERIUDHËN 1999-2000

*Suzana Sheqeri**
Edlira Abazi

Fjalë kyçe
- Depozita - Ofertën e parasë - Aktivitet depozitues - Niveli i interesave -

Analiza e ecurisë së depozitave të pranuara nga bankat tregtare, përbërja e tyre sipas llojshmërisë, sipas afateve dhe monedhave kanë rëndësi të veçantë në disa aspekte. Ndër më të rëndësishmit do të përmendim kontributin që ato japin në krijimin e parasë gjithsej dhe komponentët përbërës të saj, duke luajtur një rol të rëndësishëm në vlerësimin e presioneve inflacioniste në ekonomi. Nga ana tjetër, struktura e parasë gjithsej dhe qëndrueshmëria e saj përbëjnë një burim të rëndësishëm për mbështetjen e ekonomisë kombëtare me kredi duke ndihmuar rritjen ekonomike të vendit. Materiali në vijim trajton ecurinë e aktivitetit depozitues të sistemit bankar për periudhën 1992-2001, faktorët që kanë ndikuar në ecurinë e depozitave, në politikën monetare të ndjekur nga Banka e Shqipërisë, në strukturën sektoriale të formimit të depozitave dhe në zhvillimet në tregun e depozitave të sistemit bankar.

I. ECURIA E DEPOZITAVE GJITHSEJ DHE NDIKIMI NË OFERTËN E PARASË

Depozitat në sistemin bankar në vitet 1992-2001 kanë ardhur duke u rritur. Kjo reflektohet edhe në tendencën e qëndrueshme

në rritje të depozitave të sistemit gjithsej ndaj totalit të pasiveve të sistemit bankar.

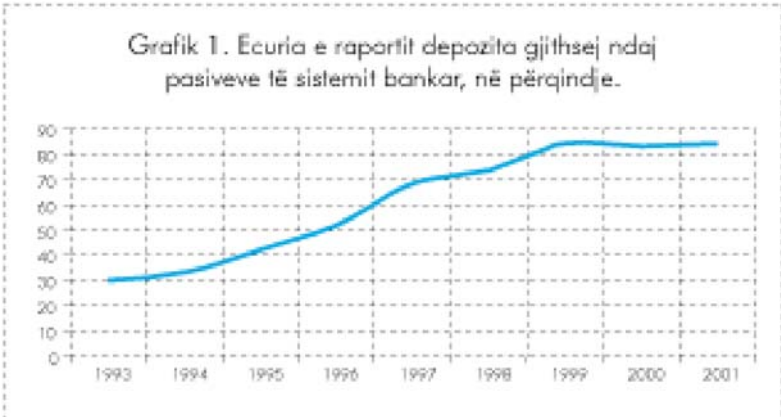

Grafik 1. Ecuria e raportit depozita gjithsej ndaj pasiveve të sistemit bankar, në përqindje.

Arsyet e rritjes së depozitave janë:

- rritja e mirëqenies, e cila sjell më shumë mundësi për kursim;
- rritja e nivelit të bashkëpunimit depozitues-bankë;
- rritja e numrit të bankave;
- rritja e produkteve të ofruara dhe reklamës.

Interesimi i bankave tregtare për të tërhequr kursimet është përputhur me strategjinë e Bankës së Shqipërisë të reduktimit të *cash*-it në ekonomi dhe zgjerimin e aktivitetit bankar.

Fakti nëse, në një periudhë të dhënë, agjentët ekonomikë i japin më shumë prioritet parasë, si para për transaksione ose për kursime, krijon mundësinë për të gjykuar mbi nivelin e stabilitetit të situatës monetare. Në periudhat e pritjeve inflacioniste, njësitë ekonomike tentojnë të mbajnë para me likuiditet të lartë, ndërsa rritja e besimit në stabilitetin e lekut rrit motivin e kursimeve, duke rritur pjesën e depozitave me afat ndaj ofertës së parasë.

Ndryshimet që ndodhin në shpërndarjen e mjeteve financiare, në para në qarkullim dhe forma të ndryshme të depozitave, shprehin motivet që përcaktojnë kërkesën për para. Këto

zhvillime në kohë, njëkohësisht reflektojnë efektet e politikës së Bankës së Shqipërisë në përdorimin e instrumenteve për arritjen e objektivave të ndërmjetëm në drejtim të rritjes së parasë gjithsej.

Në vazhdim, analizën e zhvillimit të shpërndarjes së mjeteve financiare do ta shikojmë në kuadrin e agregatëve monetarë dhe të kontributit që kanë dhënë në formimin e parasë gjithsej. Tendenca bazë e zhvillimit të ofertës së parasë nga viti 1992 - 2001 paraqitet në grafikun 2. Elementi përcaktues i rritjes së ofertës së parasë është i përqendruar kryesisht në depozitat me afat në lekë të agregatit M2.

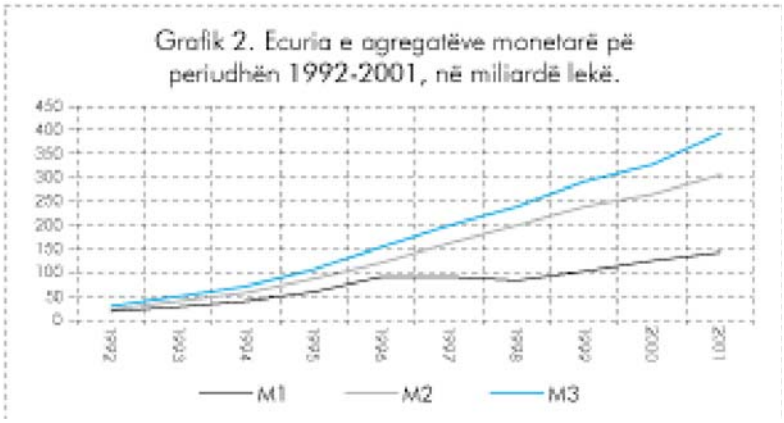

Tabelë 1. Struktura e ofertës së parasë, në përqindje.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Paraja jashtë bankave	34.39	35.85	39.03	38.99	30.93	36.63	28.52	27.77	30.25	30.26
Depozita pa afat në lekë	25.28	20.41	15.74	16.15	27.56	9.54	6.43	7.40	7.56	6.10
M1	59.67	56.26	54.78	55.14	58.49	46.17	34.95	35.17	37.81	36.35
Depozita me afat në lekë	16.55	23.32	26.43	26.17	19.57	35.53	48.24	46.66	42.81	41.23
M2	76.22	79.57	81.20	81.31	78.06	81.70	83.19	81.83	80.62	77.58
Depozita në valutë	23.78	20.43	18.80	18.69	21.94	18.30	16.81	18.17	19.38	22.42
M3	100.0	100.00	100.0	100.00	100.0	100.0	100.00	100.0	100.00	100.00
Treguesi i likuiditetit	0.25	0.20	0.16	0.16	0.28	0.10	0.06	0.07	0.08	0.06
Depozita valutë/para gjithsej	0.24	0.20	0.19	0.19	0.22	0.18	0.17	0.18	0.19	0.22

Të dhënat e tabelës 1 e shprehin më qartë ndryshimin në vite brenda strukturës së parasë gjithsej. Kështu:

- pjesa e parasë jashtë bankave është ulur me 4.13 pikë përqindjeje nga viti 1992 në vitin 2001, kundrejt një uljeje 19.18 pikë përqindjeje të depozitave pa afat për të njëjtën periudhë. Kjo ka bërë që treguesi i shkallës së likuiditetit (M1/M3), si një matës standard i likuiditetit disponibël në ekonomi, nga totali i ofertës së parasë, të vijë duke u ulur;
- pesha e depozitave me afat në lekë ndaj parasë gjithsej është rritur me 24.68 pikë përqindjeje për periudhën 1992-2001;
- pesha e depozitave në valutë ndaj parasë gjithsej nuk manifeston ndonjë tendencë të qëndrueshme për shkak të oshilacioneve që paraqet në vite të ndryshme. Megjithatë, pas vitit 1998, pesha e tyre ka ardhur duke u rritur në totalin e ofertës së parasë. Treguesi që shpreh nivelin e valutave ndaj parasë gjithsej për periudhën e marrë në analizë është luhatur në kufijtë 0.17-0.24, duke njohur një rënie prej 0.02 pikësh nga viti 1992 në vitin 2001.

Tregu i depozitave të sistemit bankar, në përgjithësi, ka ardhur në rritje dhe me ritme të kënaqshme. Këto kanë bërë që edhe zhvillimet në ofertën e parasë në Shqipëri, për periudhën 1992-2001, të karakterizohen nga një rritje e qëndrueshme e pjesës së depozitave me afat ndaj ofertës së parasë, kundrejt tendencës në rënie të depozitave pa afat në lekë, përjashtuar vetëm viti 1996.

Ndryshimi në pjesën që zënë depozitat pa afat dhe me afat në paranë gjithsej ka dhënë efekte në ndryshimin e strukturës së ofertës së parasë në favor të mjeteve më pak likuide, duke reflektuar stabilitetin në kohë të ofertës së parasë.

Zhvillimi i marrëdhënieve midis depozitave në lekë dhe në valutë, më shumë në favor të depozitave në lekë, konfirmon rritje të besimit të publikut në stabilitetin e lekut dhe rritje të aftësisë për të plotësuar funksionin e ruajtjes së vlerës së lekut.

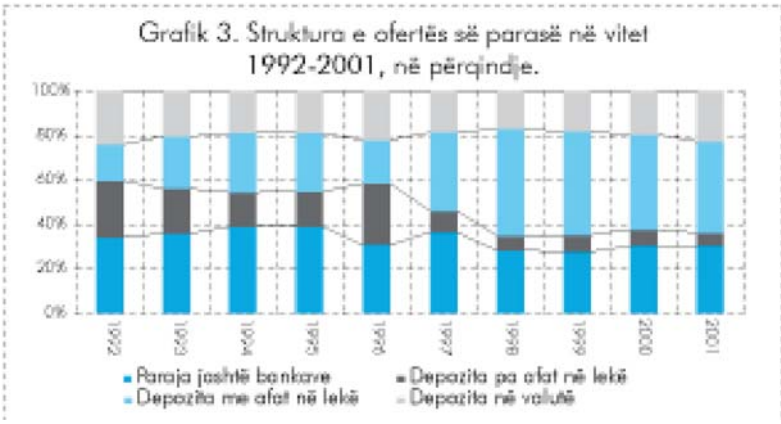

Ndryshimet në raportin midis mjeteve financiare likuide ndaj atyre jo shumë likuide, kushtëzohen nga fakti që paraja përdoret për të plotësuar nevojat për transaksione në ekonomi (para jashtë bankave-depozita pa afat), për kërkesa spekulative (depozitat afatshkurtra) dhe për motiv kursimi (depozitat afatgjata).

Raporti, me kalimin e viteve, duket që ka ndryshuar në favor të kursimit duke reflektuar rritje të besimit në sistemin bankar. Ndërsa, paraja jashtë bankave dhe depozitat pa afat në lekë e kanë ulur peshën e tyre nga 59.67 për qind në vitin 1992, në 36 për qind në vitin 2001. Niveli i këtij treguesi pasqyron shkallën jo shumë të lartë të lidhjes midis sektorit bankar dhe atij real të ekonomisë.

Edhe pse nga ana e bankave tregtare është bërë një punë e konsiderueshme për afrimin e biznesit, shifrat flasin se një nivel i konsiderueshëm i transaksioneve kryhet në ekonominë joformale. Një pjesë e bizneseve apo e publikut preferojnë të mos i vendosin paratë në banka duke u nisur nga motive të tilla si:

- dëshira për t'iu shmangur detyrimeve tatimore,
- shmangia e deklarimit në banka të burimit të sigurimit të këtyre parave,
- pengesat dhe vonesat që mund të hasin në sportelet e bankave etj..

Grafik 4. Pesha e depozitave pa afat dhe e depozitave me afat në lekë ndaj totalit të këtyre depozitave, në përqindje.

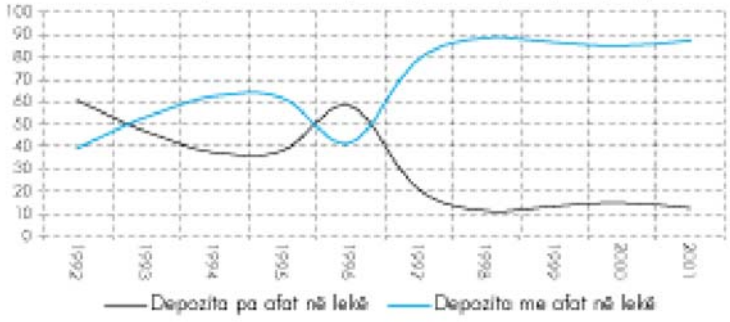

Rritja e motivit të kursimit shprehet qartë në treguesin e depozitave me afat ndaj totalit të prodhimit të brendshëm bruto. Ky raport është rritur nga 23 për qind në vitin 1992 në 40 për qind për vitin 2001. Krahas shkallës së mobilizimit të kursimeve, ky nivel shpreh dhe rritjen e besimit të publikut ndaj institucioneve bankare.

Në zhvillimin e depozitave me afat në sistem, rol të rëndësishëm ka luajtur edhe politika e Bankës së Shqipërisë në drejtim të normës së interesave në lekë. Niveli minimal i interesave të depozitave me afat është rregulluar gradualisht në përputhje me lëvizjen e inflacionit dhe me zhvillimet e tjera monetare dhe ekonomike, në mënyrë që niveli i interesave realë të mbetej

Grafik 5. Ndryshimi vjetor i prodhimit të brendshëm real, interesit real mesatar, në përqindje.

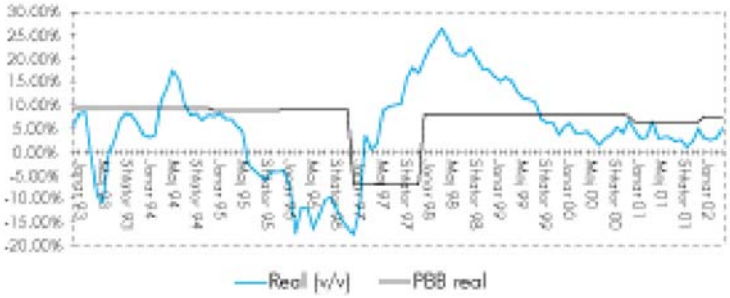

në kufij pozitivë të pranueshëm. Në këtë mënyrë, kursimet e individëve mbeten të mbrojtura nga lëvizjet e inflacionit dhe të ardhurat reale mbeten në nivele pozitive.

Historiku i interesit real paraqitet me oshilacione të theksuara. Kështu dallon periudha korrik 95 - mars 97, ku interesat realë kanë qëndruar në nivele negative, dhe për pjesën tjetër të periudhës së marrë në shqyrtim, ky nivel ka qëndruar pozitiv, duke lëvizur nga +26.5 për qind deri në +1.0 për qind. Në nivel mesatar, interesi real për të gjithë periudhën llogaritet 5.11 për qind. Duke përjashtuar periudhat ku interesi real kap vlera ekstreme pozitive ose negative, niveli mesatar i interesit real llogaritet në 4.54 për qind. Ndërsa prodhimi i brendshëm bruto në nivel real është rritur mesatarisht për periudhën 6.8 për qind ose duke përjashtuar vitin 1997, që njohu rritje reale negative të prodhimit, ky nivel llogaritet 8.6 për qind.

Përqindja reale e interesit ose më saktë të ardhurat reale nga depozitat, kanë një efekt të rëndësishëm në vëllimin e kursimeve reale financiare dhe në rritjen ekonomike.

Nga krahasimi i interesit vjetor mesatar real dhe rritjes reale të prodhimit të brendshëm, efekti i përqindjes reale të interesit tek rritja ekonomike duket pozitiv. Politika e ruajtjes së përqindjeve reale pozitive të interesave është shoqëruar nga rritja në prodhimin e përgjithshëm të vendit. Që nga muaji tetor i vitit 1999 e në vazhdim, niveli real i interesave qëndron nën rritjen reale të prodhimit të brendshëm të ekonomisë, duke shprehur edhe zbutjen e politikës monetare të Bankës së Shqipërisë në fushën e përqindjes së interesave.

Box 1.

Në përgjithësi, situata në vitin 1996 paraqitej me rritje të nivelit të depozitave në sistem dhe një nivel inflacioni të ulët. Në këto kushte, rritjet e nivelit minimal të depozitave në 6.5 për qind për depozitat dymbëdhjetëmujore, tremujore dhe 6 për qind për depozitat gjashtëmujore ishte tepër e pranueshme për kushtet kur

u bënë këto ndryshime. Ishte e paparashikuar situata në të cilën u ndodh Shqipëria në muajt e parë të vitit 1997, dhe kuptohet që në parashikimet afatshkurtra të interesave realë, një vit më parë, nuk ishin parashikuar këto ndryshime kaq të mëdha të treguesve kryesorë makroekonomikë të vendit.

Megjithatë, u veprua me shpejtësi me nivelin e interesave për të kanalizuar të gjitha akumulimet e çliruara nga ky treg në sistemin bankar, për të kontrolluar ato në mënyrë që t'i shërbehej direkt objektivit kryesor, zbutjes së ritmeve të rritjes së nivelit të inflacionit. Në vendosjen e nivelit minimal të interesave për këtë periudhë nuk ishte qëllimi kryesor niveli real i tyre, por nëpërmjet këtyre niveleve sa më të pranueshme, të ndikohej në uljen e inflacionit. Pra, nuk do të stimuloheshin vetëm ata që kishin mundësi për të akumuluar, por e gjithë popullsia dhe kryesisht, pjesa më e varfër e saj.

Gjatë vitit 1997, interesat për depozitat me afat tremujor u ndryshuan më shumë se interesat për depozitat gjashtë dhe dymbëdhjetëmujore. Kështu, ato u rritën 4 herë duke shkuar nga 18.5 për qind në fillim të vitit '97, në 37 për qind në qershor të po këtij viti, për t'u ulur gjatë gjashtëmujorit të dytë të vitit 1997 katër herë, duke arritur nivelin 26 për qind në fund të vitit.

Mbas muajit maj '97, për depozitat dymbëdhjetëmujore e gjashtëmujore nuk u bënë më ndryshime interesash, sepse mendohej që niveli i inflacionit për vitin 1998 do të vinte në rënie në krahasim me vitin 1997. Kështu, duke mbajtur të pandryshueshëm interesin nominal për depozitat dymbëdhjetëmujore, ato do të kalonin gradualisht nga niveli negativ, në terma realë në nivel pozitiv.

Ndërsa, për depozitat me afat maturimi tremujor, rritjet e interesit nominal synonin rikthimin e depozitave në sistem duke rritur aftësinë thithëse të mjeteve financiare që do të çliroheshin nga shpërndarja e parave të ngrira në llogaritë e fondacioneve "Populli" dhe "Xhaferri". Kjo, për faktin sepse ato ishin për momentin i vetmi instrument afatshkurtër që i përgjigjej situatës së vështirë financiare që po kalonte sistemi bankar pas rënies së ndjeshme të depozitave me afat në muajt e parë të vitit 1997.

Deri në fund të vitit 1997, u arrit që të tërhiqej një sasi e konsiderueshme e depozitave me afat në lekë. Pesha e depozitave

me afat në lekë ndaj parasë gjithsej u rrit nga 19.57 për qind në fund të vitit 1996, në 35.53 për qind në fund të vitit 1997.

Pas këtij viti, politika e Bankës së Shqipërisë në uljen e nivelit minimal të depozitave, i ka shërbyer direkt uljes së kostos së huadhënies, duke ndihmuar në gjallërimin dhe në rritjen e investimeve në ekonomi. Niveli vjetor i inflacionit ra nga 42.1 për qind në fund të vitit 1997, në 8.7 për qind në fund të vitit 1998. Niveli nominal i interesave u ul pesë herë gjatë vitit 1998, duke arritur respektivisht në nivelet 10 për qind, 9.5 për qind dhe 9.5 për qind për depozitat me afat 12, 6 dhe 3-mujor.

Rritja e stabilitetit monetar, rritja e besimit në stabilitetin e lekut dhe pritjet e ulta inflacioniste shërbyen si bazë për ndryshime të mëtejshme drejt uljes së këtyre përqindjeve edhe gjatë viteve 1999 dhe 2000. Duke ruajtur varësinë horizontale ndaj faktorit kohë, ato u ulën edhe tre herë gjatë gjashtëmujorit të parë të vitit 1999, duke u pasuar nga tre ulje të tjera deri në fund të këtij viti. Interesi mesatar i ponderuar i sistemit bankar për depozitat dymbëdhjetëmujore arriti në 8.30 për qind në fund të vitit 2000. Ndërsa po ky interes për depozitat tremujore llogaritet në 7.72 për qind në fund të po këtij viti. Axhustimet e vazhdueshme të nivelit të interesave nominalë me nivelin e inflacionit gjatë këtij viti, bënë që niveli real i interesave për depozitat me afat të luhatet në kufij të arsyeshëm.

Pas tetorit të vitit 2000, niveli i interesave të depozitave me afat në lekë, nuk u përcaktua më administrativisht nga Banka e Shqipërisë. Si referencë për normat e interesave të tregut u përcaktua norma e interesit të repove. Deri në fund të vitit 2001, politika e Bankës së Shqipërisë në drejtim të interesave ka qenë politikë e zbutur monetare. Interesi mesatar i depozitave me afat tre dhe dymbëdhjetëmujor, për sistemin bankar, u reduktua përkatësisht në 7.08 për qind dhe 6.31 për qind në fund të vitit 2001.

Rritja e motivit të kursimit, e konkretizuar në rritjen e depozitave me afat, përmban edhe motivin "spekulues"[1]. Avantazhi i mbajtjes së parave në depozita afatshkurtra, nga ana e qytetarëve, çoi në ndryshimin e formës së strukturës së depozitave sipas afatit.

Struktura e depozitave me afat në lekë, në Bankën e Kursimeve[2], ka pësuar ndryshime të ndjeshme për periudhën 1992 deri në 2001. Në vitin 1992 raporti midis depozitave tre dhe dymbëdhjetëmujore ishte 1 : 92 për qind në favor të depozitave dymbëdhjetëmujore, në fund të vitit 2001 raporti është zhvendosur në 49.27 : 41.77 në favor të depozitave tremujore.

Para vitit 1996, diferencat në nivelin e interesave midis depozitave me afat (3, 6 dhe 12-mujore) në lekë nuk ishin shumë të larta për të nxitur zhvendosje midis maturiteteve. Gjate vitit 1997, të joshur nga fitimet që sillnin interesat e lartë për depozitat me afat, kryesisht ato me afat maturimi të vogël, u vu re një rritje shumë e madhe në pranimet e reja për depozitat me afat në lekë.

Gjithashtu, filloi një kalim gradual nga depozita pa afat në depozita me afat, ku ato tremujore zinin peshën kryesore. Këto ndryshime çuan në rritjen e kostos së pranimeve të reja të depozitave me afat të Bankës së Kursimeve në veçanti dhe të sistemit në tërësi, e matur përmes interesit mesatar të ponderuar për depozitat me afat në lekë.

Në vitin 1997, niveli mesatar mujor i interesit të depozitave me afat të sistemit u rrit nga 16.47 për qind në vitin 1996, në 29.77 për qind. Parë sipas maturiteteve interesi mesatar mujor

Grafik 6. Interesi mesatar i ponderuar për depozitat tre, dymbëdhjetëmujore dhe si mesatare e maturiteteve për sistemin bankar, në përqindje.

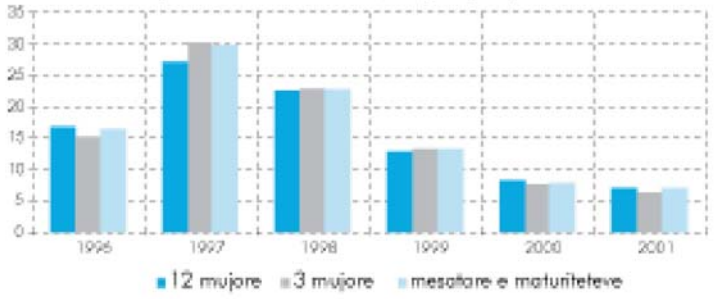

i ponderuar për depozitat tremujore u dyfishua krahasuar me vitin 1996, duke arritur në 30.33 për qind dhe interesi mesatar i ponderuar për depozitat dymbëdhjetëmujore u rrit nga 16.77 për qind në 27.07 për qind.

Edhe gjatë viteve 1998 dhe 1999, niveli mesatar për depozitat tremujore qëndroi më i lartë se sa për maturitetet e tjera. Në peshën e pranimeve të reja të depozitave tre dhe dymbëdhjetëmujore u vërejt tendenca drejt zbutjes së shpërpjesëtimeve, e ndikuar nga eliminimi i diferencave të mëdha midis interesave për depozita afatshkurtra dhe afatgjata. Në vitin 1999, kostoja mesatare e pranimit të depozitave të reja me afat tre dhe dymbëdhjetëmujor llogaritet përkatësisht 13.19 për qind dhe 12.87 për qind, duke u reduktuar në 6.3 për qind dhe 7.08 për qind për depozitat tre dhe dymbëdhjetëmujore në vitin 2001.

Tabelë 2. Zhvillimi i strukturës së depozitave dhe interesi mesatar i depozitave në lekë në Bankën e Kursimeve, në përqindje.

	1 muaj		3 muaj		6 muaj		12 muaj		24 muaj	
	Pjesa*	Interesi**	Pjesa	Interes	Pjesa	Interes	Pjesa	interesi	pjesa	Interes
1992			1.00	18.00	7.00	25.00	92.00	32.00		
1993			0.70	12.00	3.20	18.00	96.00	24.00		
1994			0.50	7.00	2.00	12.00	97.50	14.50		
1995			2.22	10.50	4.70	13.00	93.08	14.20		
1996	0.25	18.00	6.46	15.10	5.03	15.90	88.26	16.60		
1997	0.23	19.00	54.54	33.56	3.25	26.41	41.49	26.90	0.05	
1998	0.21	12.00	53.71	23.08	5.46	23.08	40.19	23.35	0.05	
1999			52.00	14.20	7.00	14.20	41.00	13.80	0.03	
2000			50.87	7.57	7.55	7.85	41.59	8.20		
2001			49.27	6.85	8.96	7.69	41.77	7.60		

* Pesha specifike në përqindje e depozitave në lekë sipas afatit ndaj totalit të depozitave në lekë. **Interesi mesatar i ponderuar për depozitat në këtë bankë.

Motivi i kursimit në ekonomi është ndikuar në një masë të ndjeshme edhe nga faktorët psikologjikë, të cilët kanë krijuar situata të njohura edhe si "panik". Këta faktorë, për nga natyra e tyre e paqëndrueshme, kanë patur një ndikim negativ të përkohshëm në ecurinë e depozitave të sistemit bankar dhe kanë qenë të lokalizuar në banka të veçanta. Në funksion të efektit të tyre në ndryshimin e motivit të kursimeve të publikut, Banka e Shqipërisë në ndryshimin e nivelit të interesave e ka patur si qëllim

neutralizimin e efektit negativ të këtyre faktorëve dhe sigurimin e rrjedhjes normale të depozitave në sistem. Sistemi bankar, për periudhën e marrë në studim ka njohur dy situata "paniku". Faktorët që i kanë shkaktuar ato kanë qenë të ndryshëm.

I pari, lidhet me "panikun" që krijoi falimentimi i firmave piramidale. Kolapsi total i firmave të tregut joformal të ekonomisë, u shoqërua krahas prishjes së shumë ekuilibrave ekonomikë, edhe me pasoja sociale, me pasoja ekonomike, me pasoja psikologjike dhe me pasoja politike. Kriza e besimit ndaj institucioneve të tregut joformal, mungesa e stabilitetit ekonomik dhe politik, u ndje edhe në institucionet e tregut formal. Qytetarët, në situatën e "panikut" të krijuar, tërhoqën depozitat nga bankat tregtare. Në kushtet e një krize politike dhe ekonomike dhe për të ndërprerë rrjedhjen e mëtejshme të depozitave nga sistemi bankar, Banka e Shqipërisë ndërhyri në treg duke rritur interesat e depozitave me afat.

I dyti, lidhet me procesin e privatizimit të Bankës së Kursimeve dhe me propagandën e bërë mbi gjoja pasigurinë e depozitave në këtë bankë, në fillim të vitit 2000. Paniku i krijuar dha efekte negative të menjëhershme në motivin e qytetarëve për vendosjen e depozitave në këtë bankë, duke u pasqyruar në ecurinë e depozitave gjatë vitit 2000. Më i fuqishëm efekti qe gjatë pjesës së parë të vitit, por ndikimi i tij u ndje edhe gjatë pjesës së dytë të vitit 2000. Në fund të vitit 2000, pesha e depozitave me afat ndaj parasë gjithsej u ul me 3.85 pikë përqindjeje, ndërkohë që paraja në qarkullim u rrit me 2.48 pikë përqindjeje.

Tabelë 3. Pesha në përqindje e depozitave me afat në lekë dhe e depozitave në valutë ndaj totalit të këtyre grupdepozitash.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Depozita me afat në lekë	41.03	53.30	58.44	58.34	47.14	66.01	74.16	71.98	68.83	64.78
Depozita në valutë	58.97	46.70	41.56	41.66	52.86	33.99	25.84	28.02	31.17	35.22
Totali	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Kursi mesatar vjetor lek/usd		102.06	94.62	92.79	104.5	148.93	150.64	137.69	143.88	143.61

Sjellja e depozitave në valutë dhe në lekë, ka qenë e kushtëzuar, përveç të tjerave edhe nga ruajtja e raporteve optimale midis nivelit të interesave për depozitat në lekë dhe për depozitat në valutë.

Kjo sjellje e depozitave në valutë dhe në lekë në sistem bankar del më e qartë po të analizojmë peshën specifike të depozitave në lekë dhe në valutë ndaj totalit të këtyre depozitave.

Në pamje të parë pesha e depozitave me afat në lekë paraqet një trend rritës, kundrejt trendit rënës të depozitave në valutë, krahasuar me totalin e depozitave me afat. Por, e studiuar vit pas viti, ecuria e peshës së depozitave me afat në lekë shkon gjithnjë në kah të kundërt me ecurinë e peshës së depozitave në valutë. Konkretisht, gjatë vitit 1996, ulja e depozitave në lekë kundrejt depozitave në valutë erdhi si pasojë e influencës së tregut joformal dhe nga prirja e bankave të huaja private për të pranuar më shumë depozita në valutë. Në vitin 1997, raporti ndryshon në favor të depozitave me afat në lekë si pasojë e interesave tepër atraktivë për këto depozita. Ky raport vazhdoi të ruhej edhe gatë vitit 1998, për të ndryshuar pas vitit 1999. Duke filluar nga viti 1999, në rritjen e peshës së depozitave me afat në valutë kundrejt atyre në lekë kanë ndikuar, krahas politikës zbutëse të Bankës së Shqipërisë në drejtim të uljes së normave të interesit, edhe faktorë të tjerë si, veprimi pas viteve '96-'97 i më shumë bankave të huaja private që priren të marrin depozita në valutë, hyrjet e mëdha në valutë në periudhën e Krizës Kosovare (viti 1999), marketingu i bërë nga bankat tregtare për konvertimin pa komisione të monedhave të Bashkimit Evropian (viti 2000), para hyrjes së monedhës fizike euro, në 1 janar 2002.

Grafik 7. Struktura e depozitave me afat në lekë dhe në valutë dhe tendenca (majtas në përqindje, djathtas në lekë).

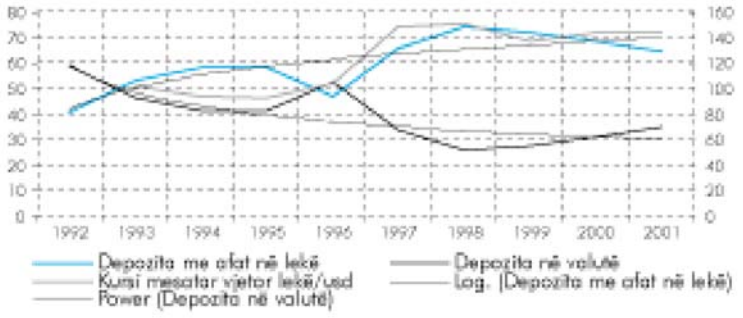

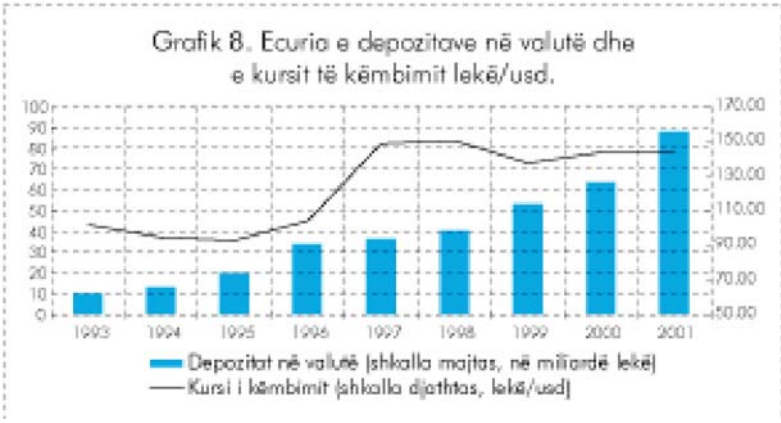

Marrëdhëniet midis depozitave me afat në lekë dhe depozitave në valutë, zhvendosjet nga njëri kah në tjetrin influencohen kryesisht nga këta faktorë:

- niveli i interesave për depozitat në lekë,
- niveli i interesave për depozitat në valutë,
- ndërmjetësimi në këtë diferencë[3] i efektit të mbiçmimit ose të nënçmimit të lekut në tregun e brendshëm valutor,
- shkalla e stabilitetit të ambientit monetar, e cila lidhet kryesisht me pritshmërinë për nivelin e inflacionit.

Konkretisht, interesat e lartë në lekë gjatë vitit 1997 dhe mbiçmimi i lekut ndaj valutave kryesore çuan në zhvendosjen e depozitave nga ato në valutë në ato në lekë. Përfitimet nga interesat e depozitave në lekë qenë disa herë më të larta se sa ato nga interesat për depozitat në valutë. Ndërsa pas këtij viti dhe në vazhdim, si rezultat i politikës së kujdesshme të Bankës së Shqipërisë në fushën e përqindjeve të interesit dhe të stabilitetit të lekut, diferencat midis nivelit të interesave në lekë dhe nivelit sipas parimit të barazisë së interesave u ngushtuan ndjeshëm.

Grafikët 9 dhe 10 japin një ide më të qartë të nivelit nominal të interesave të depozitave me afat në lekë dhe nivelit të llogaritur të interesave për depozitat me afat në lekë pas ponderimit të nivelit nominal të interesave për valutat kryesore me koeficientët

e mbiçmimit/nënçmimit të lekut ndaj valutave kryesore, të llogaritura në bazë vjetore.

Grafik 9. Barazia e interesave për maturitetin dymbëdhjetëmujor, në përqindje.

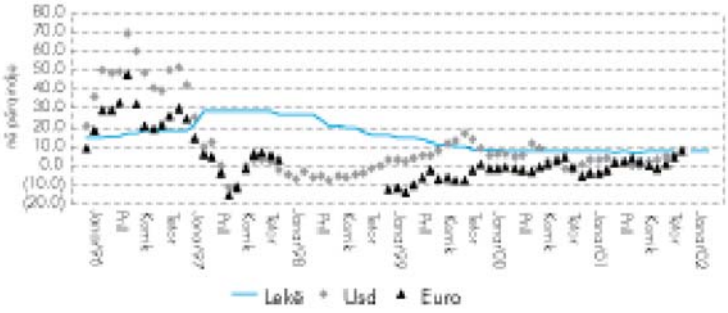

Grafik 10. Barazia e interesave për maturitetin tremujor, në përqindje.

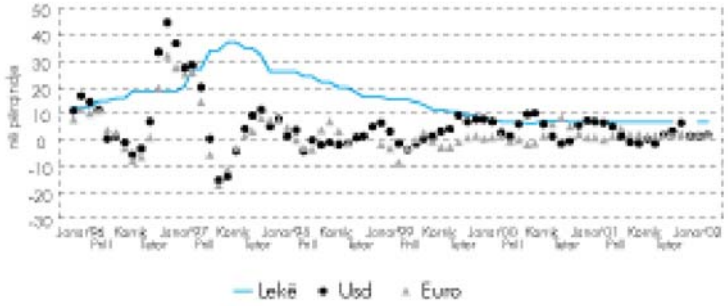

Sipas parimit të barazisë së interesave në lekë të zbatuar nga sistemi bankar dhe interesave në valutë kemi këtë situatë:

- deri në fund të vitit 1996, niveli i interesave për depozitat me afat dymbëdhjetëmujor në lekë ka qenë pothuajse nën nivelin që kërkon ky parim, duke paraqitur leverdinë më të madhe që ka patur mbajtja e depozitave në valutë në krahasim me depozitat në lekë;
- gjatë periudhës 1997-1998, niveli i interesave për depozitat

me afat tre dhe dymbëdhjetëmujor në lekë ka qenë më i lartë se sa duhej të ishte sipas këtij parimi. Raporti i peshës së depozitave në lekë ndaj peshës së depozitave në valutë ndryshoi nga 47.14:52.86 në fund të vitit 1996, në 74.16:25.84 në fund të vitit 1998;

- gjatë periudhës 1998-2001, niveli i interesave për depozitat me afat në lekë u ul në mënyrë të vazhdueshme duke iu përshtatur më mirë kushteve të tregut dhe duke ngushtuar diferencat që ekzistonin midis nivelit nominal që mbizotëronte në sistemin bankar dhe atij të llogaritur. Raporti i peshës së depozitave në lekë ndaj peshës së depozitave në valutë u ul lehtë, duke rezultuar 64.7:35.22 në fund të vitit 2001.

Pas vitit 2000 e në vazhdim diferenca është ngushtuar ndjeshëm duke arritur nivele të ulta, të cilat kanë ndikuar edhe në uljen e ritmeve të rritjes së depozitave me afat në lekë krahasuar me ato të viteve të mëparshme. Në njëfarë mënyre, kjo manifeston zhvendosjen e preferencës së publikut për mbajtjen e depozitave në valutë kundrejt depozitave në lekë, duke nënkuptuar rritje të kërkesës për para dhe premisa për nënçmim të monedhës vendase në tregun e brendshëm valutor.

II. STRUKTURA SEKTORIALE E DEPOZITAVE GJITHSEJ DHE KONTRIBUTI I TYRE NË KRIJIMIN E DEPOZITAVE

Analiza e strukturës së depozitave gjithsej sipas kontributit të sektorëve kryesorë të ekonomisë ndihmon në identifikimin e karakteristikave të veçanta të këtyre sektorëve në krijimin e depozitave, si dhe kontributin që ato japin në ofertën e parasë. Të dhënat statistikore nga bankat tregtare paraqesin një zhvendosje të depozitave për periudhën 1992-2001 nga sektori shtetëror tek individët.

Raporti i depozitave të individëve ndaj depozitave gjithsej, për periudhën 1992-2001, është ndryshuar nga 35.95 për qind në 80.85 për qind, ndërkohë që raporti i sektorit privat dhe të atij shtetëror ndaj depozitave gjithsej ka ndryshuar

përkatësisht nga 10.91 për qind në 12.75 për qind dhe nga 53.14 për qind në 6.4 për qind. Madje edhe ritmet e rritjes së depozitave në sektorin privat dhe në sektorin shtetëror janë ulur.

Një zhvillim i veçantë që ndryshon konkluzionin për tendencën e përgjithshme rreth influencës së depozitave të individëve në krijimin e depozitave ka ndodhur në periudhën midis viteve 1995-1996. Dinamika e depozitave gjithsej filloi të devijojë nga tendenca në rritje e depozitave të individëve drejt rritjes së atyre nga sektori privat.

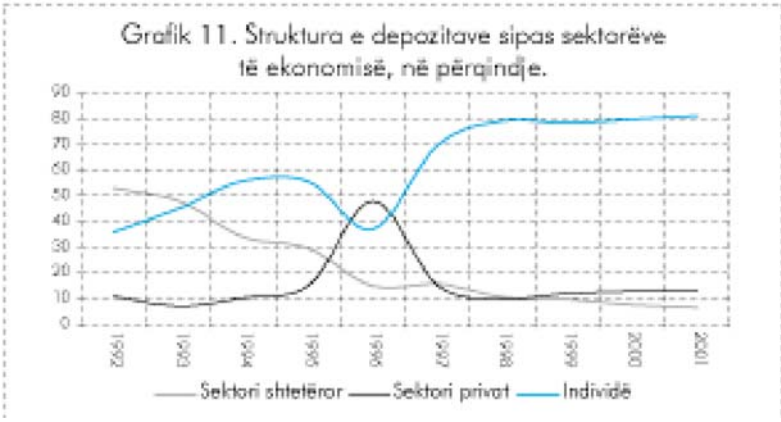

Ky devijim u shkaktua nga aktiviteti i firmave të tregut joformal. Në këtë periudhë shumë qytetarë, tërhoqën kursimet e tyre nga sistemi bankar dhe i investuan në firmat e tregut joformal, që aplikonin interesa shumë më të lartë. Si rezultat, në muajt e parë të vitit 1996, u shfaq për herë të parë rënia e depozitave në lekë në sistemin bankar. Me zgjerimin e aktivitetit të këtyre firmave, u vu re një fenomen i ri, rënie e depozitave me afat në lekë në tremujorin e fundit të vitit 1996 dhe rritje e llogarive rrjedhëse, që qenë kryesisht për llogari të firmave rentiere në të njëjtën periudhë të vitit 1996. Tendenca rënëse e depozitave me afat u zbut në njëfarë mase nga hapja e depozitave me afat në emër të presidentëve të këtyre firmave.

Tabelë 4. Depozita sipas sektorëve ndaj depozitave gjithsej, në përqindje.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Sektor shtetëror	53.14	47.86	33.8	29.24	14.99	15.71	10.72	9.76	7.60	6.40
Sektor privat	10.91	7.10	10.45	15.22	47.90	15.09	10.13	11.91	12.80	12.75
Individë	35.95	45.04	55.75	55.54	37.11	69.21	79.15	78.34	79.60	80.85

Ecuria e tre tipeve të depozitave - depozita pa afat në lekë, depozita me afat në lekë dhe depozita në valutë - varet para së gjithash nga preferencat dhe karakteristikat e sektorit që luan rolin përcaktues në ecurinë e tyre sipas grupeve.

Kështu, individët luajnë rolin vendimtar në zhvillimin e depozitave me afat dhe kanë një peshë të rëndësishme në depozitat në valutë, kurse sektori shtetëror dhe ai privat luajnë një rol të rëndësishëm në depozitat në valutë dhe llogaritë rrjedhëse në të cilat zënë pjesë të konsiderueshme. Rrjedhimisht, individët kanë efekt të rëndësishëm në përcaktimin e tendencës së depozitave me afat, ndërsa sektorët shtetëror dhe privat influencojnë kryesisht në fluktuacionet e pjesës likuide të parasë.

Tabelë 5. Depozitat sipas origjinës së krijimit, në përqindje.

	Depozita pa afat në lekë			Depozita me afat në lekë			Depozita në valutë		
	Sektor shtetëror	Sektor privat	Individë	Sektor shtetëror	Sektor privat	Individë	Sektor shtetëror	Sektor privat	individë
1992	28.24	3.21	7.05	1.64	0.49	23.11	23.26	7.21	5.79
1993	25.11	4.23	2.88		0.54	36.29	22.75	2.33	5.87
1994	16.96	5.20	3.10		1.05	43.10	16.90	4.20	9.60
1995	16.64	7.83	1.99		0.70	42.20	12.60	6.69	11.35
1996	8.53	29.33	2.04		2.78	25.55	6.46	15.79	9.51
1997	8.53	6.69	0.50		0.06	56.01	7.18	8.34	13.34
1998	4.70	3.91	0.38	0.07	0.41	67.32	5.94	5.81	11.45
1999	4.69	3.84	0.74	0.13	1.21	63.02	4.94	6.86	14.58
2000	2.80	6.90	1.10	0.40	0.30	60.70	4.40	5.60	17.80
2001	2.30	5.50	0.90	0.30	0.70	58.20	3.80	6.60	21.80

Ndryshueshmëria e karakteristikave sektoriale të zhvillimit të depozitave buron nga dy faktorë. Së pari, qëndrimet e ndryshme midis individëve dhe bizneseve në mbajtjen e parasë, në përputhje me funksionet e ndryshme sektoriale të kërkesës për para; dhe së dyti, nevojat dhe lehtësitë për të marrë kredi si burime shtesë ose burime të jashtme të financimeve të ndryshme.

Motivi i individëve për shtimin e parave përmban si elementin e plotësimit të shpenzimeve të tyre të përditshme ashtu edhe elementin e kursimeve. Përdorimi i mjeteve financiare në sektorin privat dhe shtetëror motivohet nga qëllime transaksioni dhe mbulim pjesor i nevojave financiare, kryesisht me kredi.

Depozitat e individëve. Nisur nga struktura e depozitave të individëve dhe tendenca e tyre rezulton që:

- depozitat me afat në lekë zënë peshën kryesore të depozitave të individëve dhe me tendencë në rritje. Pesha e tyre është rritur me 7.65 pikë përqindjeje;
- depozitat në valutë, për nga pesha, renditen pas depozitave në lekë dhe ruajnë tendencë në rritje (me 10.84 pikë përqindjeje);
- depozitat pa afat kanë ardhur duke rënë në mënyrë të vazhdueshme (me 18.49 pikë përqindjeje).

Tabelë 6. Depozitat e individëve sipas afateve dhe monedhës, në përqindje.

Viti	Depozita pa afat në lekë	Depozita me afat në lekë	Depozita në valutë
1992	19.61	64.29	16.10
1993	6.38	80.59	13.03
1994	5.57	77.25	17.18
1995	3.58	75.98	20.43
1996	5.50	68.87	25.63
1997	0.71	80.18	19.10
1998	0.48	85.06	14.46
1999	0.94	80.45	18.61
2000	1.35	76.27	22.37
2001	1.12	71.94	26.94

Grafik 12. Depozitat e individëve sipas afateve dhe monedhës, në përqindje.

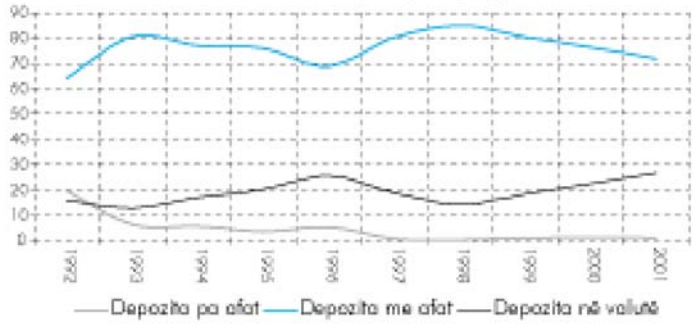

Ndryshimeve kryesore të peshave midis kategorive të depozitave të individëve në vite do t'u jepnim shpjegimet e mëposhtme:

Depozitat në lekë të individëve u ulën me 7.11 pikë përqindjeje gjatë vitit 1996, për t'u rritur gjatë vitit 1997 me 11.31 pikë përqindjeje. Siç e kemi përmendur, ulja e depozitave me afat në lekë në sistem qe pasojë e influencës së tregut joformal të ekonomisë, ndërsa rritja e depozitave me afat në lekë qe rezultat i politikës së rritjes së përqindjeve të interesit të depozitave në lekë.

Gjatë vitit 1999, rritja e peshës së depozitave në valutë me rreth 4.0 pikë përqindjeje ndaj depozitave të individëve, u ndikua nga rritja e fluksit të hyrjeve në valutë nga organizma të ndryshëm, që zhvilluan aktivitetin e tyre në vendin tonë gjatë krizës kosovare dhe tendenca në rënie e interesave të depozitave në lekë. Interesat e depozitave në lekë, duke filluar nga viti 2000, u reduktuan vazhdimisht për të arritur në nivelet më të ulëta në historinë e sistemit bankar dynivelësh. Gjatë dy viteve të fundit, pesha e depozitave në valutë ndaj depozitave të individëve ka njohur rritje, ndërsa pesha e depozitave me afat në lekë ka ardhur në rënie. Këto zhvendosje të lehta shprehin faktin që qytetarët kanë rritur preferencat për depozita në valutë. Kjo bëri që individët, të ardhurat nga emigracioni, të cilat njohën nivelin më të lartë në dy vitet e fundit, të preferonin më shumë t'i vendosnin depozita në valutë.

Grafik 13. Fluksi mesatar vjetor i të ardhurave nga emigrantët dhe rritja mesatare vjetore e depozitave në valutë të vendosura në sistemin bankar për periudhën 1994-2001, në miliardë lekë.

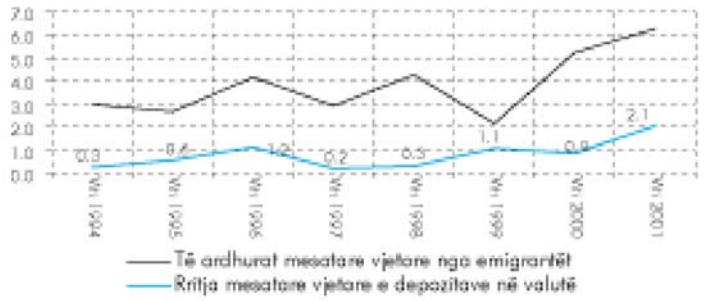

Gjatë vitit 2001, në rritjen e depozitave në valutë ka ndikuar edhe depozitimi i monedhave të vendeve të Bashkimit Evropian në banka për t'i konvertuar pa komisione me futjen në qarkullim të monedhës euro, në 1 janar 2002.

Depozitat e sektorit privat. Depozitat e bizneseve në depozitat gjithsej, në fund të vitit 2001, përbëjnë rreth 13 për qind. Totali i parave që zotërojnë bizneset dhe që kalojnë nëpërmjet sistemit bankar është më i vogël se burimet financiare të mbajtura nga individët.

Në totalin e depozitave, që zotëron sektori privat, nivel të lartë paraqesin depozitat në valutë të bizneseve gjatë gjithë periudhës dhjetëvjeçare të marrë në studim. Në fund të vitit 2001, depozitat në valutë zënë rreth 52 për qind të depozitave gjithsej të sektorit privat. Edhe depozitat pa afat në lekë paraqiten me tendenca në rritje, nga 29.5 për qind në vitin 1992, në 43.1 për qind në fund të vitit 2001. Ecuria e depozitave pa afat, për periudhën 1992-2001, paraqitet me një tendencë të paqëndrueshme dhe niveli i tyre është shumë i ulët krahasuar me depozitat me afat.

Grafik 14. Ecuria e depozitave në sektorin privat, në përqindje.

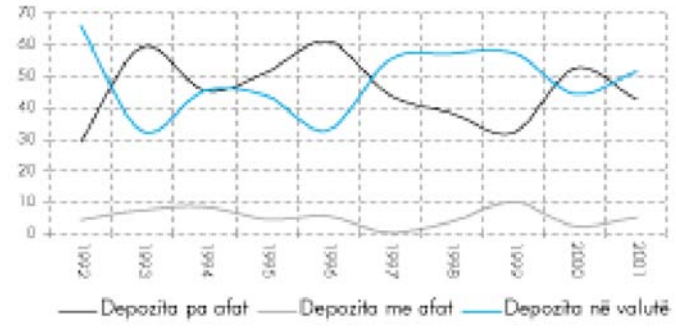

Tabelë 7. Struktura e depozitave të sektorit privat, në përqindje.

Vitet	Depozita pa afat	Depozita me afat	Depozita në valutë
1992	29.45	4.49	66.06
1993	59.63	7.58	32.8
1994	45.56	8.75	45.69

1995	51.46	4.6	43.94
1996	61.23	5.8	32.96
1997	44.33	0.42	55.26
1998	38.57	4.05	57.38
1999	32.22	10.13	57.65
2000	52.82	2.51	44.68
2001	43.08	5.28	51.64

Ecuria e depozitave në sektorin privat gjatë 10 vjetëve manifeston këto karakteristika:

- depozitat në valutë e kanë ulur peshën e tyre në fund të vitit 2001 me 14.42 pikë përqindjeje krahasuar me vitin 1992;
- pesha e depozitave pa afat është rritur me 13.59 pikë përqindjeje krahasuar me vitin 1992. Pesha e depozitave pa afat nivelin më të lartë e ka patur në vitin 1996 me 61 për qind të depozitave të këtij sektori, duke u pasuar me një tendencë në rënie të këtyre depozitave pas vitit 1996. Në vitin 2000 pati një rritje të konsiderueshme të nivelit të tyre, vit ku kreditimi i biznesit u karakterizua nga ritme të larta krahasuar me gjithë vitet e kaluara;
- depozitat me afat në lekë zënë një peshë të vogël ndaj totalit. Pas vitit 1997 ajo ka ardhur duke u rritur si rrjedhim i vendosjes së depozitave me afat në lekë, në depozita tremujore gjatë vitit 1997, ku aktiviteti ekonomik në vend njohu tërheqje dhe u desh një periudhë kohe për t'u rikuperuar. Kjo bëri që të hiqeshin nga xhiroja ekonomike sasi parash një pjesë e të cilave u vendosën në depozita afatshkurtra.

Pesha e depozitave pa afat në lekë dhe pesha e depozitave në valutë duket që shkojnë në kahe të kundërta dhe krijojnë idenë se midis këtyre dy grupeve ekziston një shkallë zëvendësimi. Por, pa e përjashtuar këtë mundësi, theksojmë se pesha depozitave pa afat në fund të vitit mund të mos paraqesë plotësisht drejt situatën e tyre. Kjo pasi, për shkak të zhvillimeve jo të rregullta të depozitave pa afat, vëllimi i tyre rritet dhe ulet brenda vitit i ndikuar nga zhvillimet sezonale, nga cikli tregtar, nga niveli i kreditimit të ekonomisë etj..

Sektori shtetëror paraqitet me ulje të peshës së depozitave në të gjitha kategoritë e depozitave. Kështu, për depozitat pa afat në lekë pesha e këtij sektori ka rënë 25.94 pikë përqindjeje, për depozitat në valutë kjo peshë ka rënë me 19.46 pikë përqindjeje. Rënia e vazhdueshme e depozitave të këtij sektori, pra dhe të kontributit në totalin e depozitave të sistemit bankar është kushtëzuar nga disa faktorë. Ndër më të rëndësishmit do të përmendim:

- Mbylljen dhe privatizimin e një pjese të konsiderueshme të ndërmarrjeve të këtij sektori gjatë periudhës 1992-2001.
- Mënyrën e organizimit dhe të funksionimit të ndërmarrjeve ekzistuese të këtij sektori. Duke qenë në pronësi shtetërore, mënyra e organizimit dhe e funksionimit, e udhëhequr nga politikat publike, bën që ato shpesh kalojnë në deficit, duke u kthyer në biznese me humbje (si në rastin e KESH-it). Si rrjedhim ato ndikojnë në uljen e kursimeve të këtij sektori.
- Shkalla jo shumë e lartë e vjeljes së të ardhurave nga taksat. Në shumë raste ky proces pengohet nga probleme administrative, të cilat mund të ulin kursimet e sektorit shtetëror.

Gjithashtu ndikojnë edhe të ardhurat nga eksporti dhe importi, niveli i shpenzimeve për borxhin e jashtëm dhe të brendshëm.

Të dhënat kumulative tregojnë që zhvillimet e depozitave sipas sektorëve ndryshojnë dukshëm. Kështu:

- Depozitat e individëve kanë tendencë në rritje të qëndrueshme. Duke zënë mbi 80 për qind të totalit të depozitave gjithsej, individët kanë një funksion të rëndësishëm në krijimin e trendit të depozitave gjithsej dhe ofertës së parasë.
- Rritja e depozitave në sektorin shtetëror dhe privat është më pak e qëndrueshme. Kjo për vetë faktin që këta sektorë kanë peshë të lartë në depozitat pa afat. Në këtë mënyrë, roli i burimeve financiare të këtyre dy sektorëve në formimin e trendit të depozitave gjithsej paraqitet më i vogël krahasuar me burimet financiare që zotërojnë individët.

Për sa u trajtua në pikat 1 dhe 2, do të evidentonim që:

Zhvillimet në depozitat e sistemit bankar kanë sjellë rritjen e mjeteve financiare më pak likuide, duke ndikuar në uljen e presioneve inflacioniste në ekonomi dhe rritjen e stabilitetit monetar.

Struktura e depozitave sipas afatit të maturitetit, në favor të atyre me afat të vogël maturimi paraqet një strukturë jo shumë të përshtatshme të burimeve financiare të aktivitetit kreditues të bankave tregtare. Nga ana tjetër, pasojë e kësaj strukture është edhe vëllimi i lartë i interesave që paguhen për këto depozita. Pjesa e interesave të përfituar nga depozitat duke u investuar në depozita të reja përbën një burim shtesë në rritjen e shpejtë të ofertës së parasë në ekonomi. Duke qenë se depozitat me maturim të vogël kanë një peshë të lartë, ato ndikojnë në drejtim të uljes së qëndrueshmërisë në kohë të kësaj pjese të ofertës së parasë.

Preferencat dhe karakteristikat e ndryshme të sektorëve të ekonomisë luajnë rol të rëndësishëm në zhvillimin e depozitave duke influencuar dinamikën e zhvillimit të depozitave gjithsej. Kështu, depozitat e individëve rezultojnë se kanë një efekt të rëndësishëm në formimin e tendencës së depozitave gjithsej dhe më gjerë në ofertën e parasë, dhe duhen vlerësuar si një grup i qëndrueshëm. Ndërsa dy sektorët e tjerë influencojnë kryesisht në fluktuacionet e depozitave me likuiditet të lartë në depozitat gjithsej dhe ofertën e parasë.

III. NDRYSHIMET NË TREGUN E DEPOZITAVE SIPAS BANKAVE TREGTARE

Ndryshimet në kapacitetet thithëse të bankave të sistemit bankar kanë ardhur paralelisht me reformat në sistemin bankar. Fillimisht me krijimin e një sistemi që t'i përshtatej ekonomisë së tregut për nga forma e funksionimit dhe më pas në reformimin e tij në shumë drejtime për t'i shërbyer ekonomisë së tregut.

Roli i bankave qëndron në aftësitë thithëse të mjeteve përkohësisht të lira, që ka ekonomia, në kanalet e sistemit bankar në Shqipëri. Kjo ndihmon për të përcaktuar madhësinë e këtij tregu, në raport me tregun joformal. Në kushtet kur ende nuk ka një vlerësim standard për madhësinë e tregut joformal në Shqipëri, raporti i depozitave gjithsej ndaj prodhimit të përgjithshëm bruto na ndihmon për të vlerësuar shkallën e ndërmjetësimit financiar të sistemit bankar. Ky raport për periudhën 1992-2001 është rritur 37 : 47 për qind, duke shprehur rritjen e shkallës së ndërmjetësimit të sistemit bankar në ekonomi. Ky tregues edhe pse është më i ulët se sa niveli i tij në Eurozonë (78 për qind) është i krahasueshëm me vendet në tranzicion.

Ndërsa, brenda këtij sistemi, rëndësi ka struktura e shpërndarjes së kursimeve sipas bankave për realizimin e rolit të ndërmjetësit në zhvillimin ekonomik të vendit, në kushtet e rritjes së konkurrencës.

Madhësia e tregut përcaktohet nga madhësia e çdo banke dhe roli që luan çdo bankë në funksionimin me efektivitet të tregut, varet nga numri i pjesëmarrësve në të, nga shtrirja e tyre dhe nga niveli i konkurrencës së pjesëmarrësve në tregun e depozitave.

Pjesa e burimeve financiare që zotëron secila bankë në sistemin bankar, në vite të ndryshme, është e ndryshme dhe ndikohet nga shumë faktorë. Ndër faktorët, si më kryesorë do të veçonim:

- periudha që ushtron aktivitetin banka në sistem,
- madhësia dhe shpërndarja gjeografike në vend,
- numri i bankave në sistem,
- shkalla e konkurrencës në treg,
- sasia dhe cilësia e produkteve që ofron banka,
- lehtësitë në kryerjen e pagesave të ndryshme, të kushtëzuara nga niveli i zhvillimit të sistemit të pagesave,
- ndikimi i tregut joformal etj..

Llogaritja e peshës së totalit të depozitave për çdo bankë si sistem lejon të japim gjykime lidhur me punën e bankave në rritjen e potencialeve financiare, në drejtim të thithjes së mjeteve përkohësisht të lira nga xhiroja ekonomike. Deri në vitin 1996, tregu i depozitave zotërohej kryesisht nga tre banka me kapital shtetëror. Tregu paraqitej i segmentuar. Banka e Kursimeve zotëronte tregun e depozitave të individëve, Banka Kombëtare Tregtare zotëronte rreth 70 për qind të depozitave të sektorit shtetëror, ndërsa Banka Tregtare Agrare operonte në zonat rurale.

Në vitin 1993, bankat shtetërore zotëronin rreth 98 për qind të tregut të depozitave gjithsej. Tregu i depozitave gjithsej sipas bankave ka ndryshuar dukshëm pas vitit 1999[4] e në vazhdim. Kjo si rezultat i rritjes së rolit të bankave private në treg. Këto banka duke qenë më aktive në treg, si nga pikëpamja intensive dhe ajo ekstensive, kanë rritur pjesën që zotërojnë me 23.47 pikë përqindjeje[5]. Panorama e shpërndarjes së depozitave në sistem midis bankave reflekton pozicionin mbizotërues të Bankës së Kursimeve në thithjen e mjeteve përkohësisht të lira që zotëron ekonomia.

Përqendrimi i depozitave është studiuar edhe sipas kategorive të veçanta në:

- depozita në lekë dhe në valutë,
- depozita sipas shkallës së likuiditetit, në depozita me afat dhe depozita pa afat.

Njohja e kësaj strukture do të na lejojë që të evidentojmë se cila është përbërja e këtyre burimeve mbi të cilën mbështeten bankat, për të realizuar rolin e ndërmjetësit.

Tabelë 8. Pesha specifike e depozitave në lekë sipas pronësisë së bankave, në përqindje.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Banka shtetërore	99.99	99.89	99.72	99.55	99.24	98.26	96.25	82.98	79.61
Banka private &JV	0.01	0.11	0.28	0.45	0.76	1.74	3.75	17.02	20.39

Grafik 15. Struktura e depozitave sipas pronësisë së bankave, në përqindje.

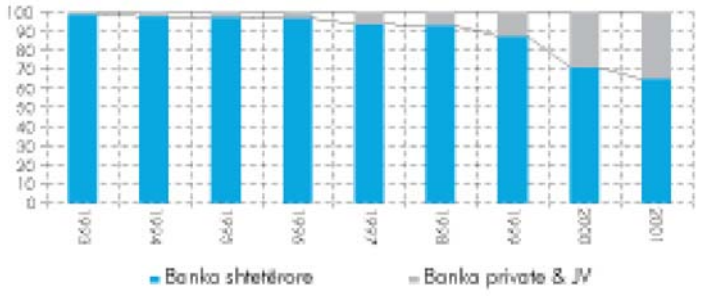

Për periudhën e marrë në shqyrtim do të veçonim këto karakteristika në lidhje me shpërndarjen e depozitave në lekë sipas bankave në sistem:

- bankat me kapital shtetëror zotërojnë rreth 80 për qind të kursimeve në lekë të sistemit. Ky nivel për këto banka ka patur një tendencë të lehtë në ulje që nga krijimi i sistemit bankar, ku pesha e tyre kapte nivelin rreth 99 për qind. Banka që zotëron pjesën dërrmuese të *depozitave në lekë* në sistem është Banka e Kursimeve[6]. Nivelin më të lartë të depozitave në lekë Banka e Kursimeve e ka arritur në fund të vitit 1998, me rreth 88 për qind. Përsa i përket fundit të vitit 1999 e në vazhdim, vihet re një rënie e lehtë në nivelin e tyre duke arritur në 79.6 për qind në fund të vitit 2001;
- bankat me kapital privat dhe të përbashkët e kanë rritur gradualisht pjesën e kursimeve në lekë, duke kapur nivelin rreth 20 për qind në vitin 2001. Rritja më e madhe e depozitave në lekë në këtë grup bankash ka qenë në vitet 2000 -2001, duke manifestuar edhe interesimin më të madh të këtyre bankave ndaj tregut të depozitave në lekë.

E ndryshme paraqitet tabloja në shpërndarjen e depozitave në valutë sipas bankave në sistem për periudhën 1993 - 2001.

Tabelë 9. Pesha specifike e depozitave në valutë sipas pronësisë së bankave, në përqindje.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Banka shtetërore	95.98	92.75	91.85	90.75	80.23	74.82	60.35	39.98	34.01
Banka private e të përbashkëta	4.02	7.25	8.15	9.25	19.77	25.18	39.65	60.02	65.99

Tregu i depozitave në valutë në sistem sipas bankave është karakterizuar nga:

- tendenca në ulje e tregut të bankave me kapital shtetëror, kundrejt rritjes së tregut të bankave me kapital joshtetëror. Pjesa e tregut që zotërojnë bankat me kapital shtetëror është ulur në 61.97 pikë përqindjeje në favor të pjesës tjetër të sistemit, nga viti 1993 në vitin 2001;
- këto ndryshime janë bërë më të dukshme pas vitit 1997 dhe janë thelluar edhe më shumë pas vitit 1999.

Rritja e pjesës së depozitave në valutë ndaj totalit të depozitave në valutë të sistemit, që zotërojnë bankat me kapital privat dhe të përbashkët, ka ardhur kryesisht nga rritja e depozitave pa afat, krahasuar me depozitat me afat. Kështu, për periudhën 1993-2001:

- pjesa e depozitave pa afat është rritur me 59.0 pikë përqindjeje,
- pjesa e depozitave me afat është rritur me 6.71 pikë përqindjeje.

Ritmet e rritjes së depozitave pa afat në këto banka duket që kanë qenë disa herë më të larta, krahasuar me ritmet e rritjes së depozitave me afat.

Tabelë 10. Pesha specifike e depozitave pa afat sipas pronësisë së bankave, në përqindje.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Banka shtetërore	99.01	96.33	94.46	95.08	85.86	76.07	68.85	79.39	40.01
Banka private e të përbashkëta	0.99	3.67	5.54	4.92	14.14	23.93	31.15	20.61	59.99

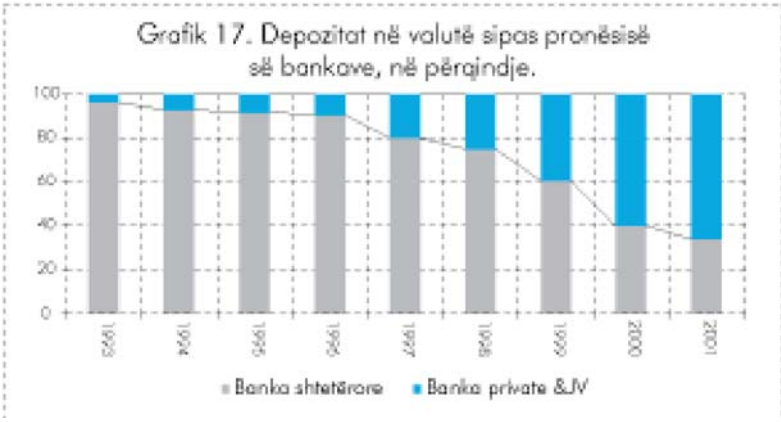

Tabelë 11. Pesha specifike e depozitave me afat sipas pronësisë së bankave, në përqindje.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Banka shtetërore	98.32	98.98	99.56	99.23	95.81	96.05	91.45	77.57	71.61
Banka private e të përbashkëta	1.68	1.02	0.44	0.77	4.19	3.95	8.55	22.43	28.39

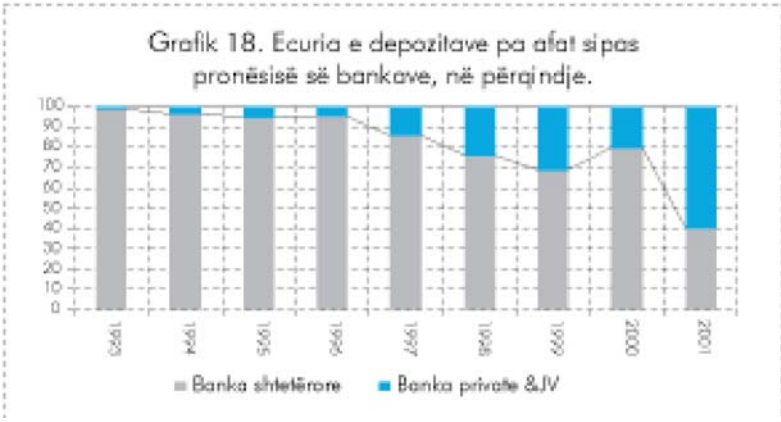

Në përfundim do të theksonim që, si rrjedhojë e konkurrencës midis bankave, tendencat, struktura dhe preferencat e klientëve, gjatë periudhës së marrë në analizë, kanë pësuar ndryshime.

Veçoritë që paraqet zhvillimi i tregut të depozitave sipas pronësisë së bankave janë:

- pjesa e tregut të depozitave të bankave tregtare me kapital shtetëror ka ardhur duke u reduktuar në favor të zgjerimit të tregut të depozitave të bankave të tjera;
- bankat private paraqiten më aktive në tregun e depozitave në valutë, me tendenca të rritjes së interesimit edhe për tregun e depozitave në lekë gjatë viteve të fundit.

Vazhdimi i reformave në sistemin bankar në drejtim të privatizimit të Bankës së Kursimeve, realizimi i një sistemi pagesash që do t'i përgjigjet kërkesave të biznesit në vend, zbatimi i skemës së sigurimit të depozitave, mbështetja më e madhe që do t'i japë sistemi bankar kreditimit të ekonomisë, arritjes së një tregu ndërbankar eficient etj., do të ndihmojnë në arritjen e një sistemi bankar që do të rrisë më shumë shkallën e ndërmjetësit në zhvillimin dinamik të ekonomisë.

3.1. FENOMENI I PËRQENDRIMIT NË AKTIVITETIN DEPOZITUES

Për të matur fenomenin e përqendrimit të sistemit bankar në aktivitetin e depozitave dhe ndryshimin e tij për periudhën 1992-2001 janë llogaritur raportet e përqendrimit dhe indeksi H. Në tërësi, vërehet se vlerat faktike të indeksit H dhe vlera optimale e tij ndryshojnë nga njëri vit në tjetrin.

Ndërsa vlera optimale paraqet një trend rënës, vlera faktike e indeksit H, duket që ka fituar një trend rënës pas vitit 1998, e ndikuar nga rritja e numrit të bankave dhe e punës intensive dhe ekstensive të tyre.

Tabelë 12. Vlerat e indeksit H të llogaritur për disa tregues të depozitave.

Vitet	Totali i Dep.	Dep. në lekë	Dep. në valutë	Dep.me afat	Dep. pa afat	Dep. e individëve	Dep në sekt. priv.	Dep. në sekt. shtet.	Indeksi H vlera optimale 1/nr	Numri i bankave
1992	0.8	0.8	0.8	1.0	1.0	1.3	1.1	1.0	0.33	3
1993	0.4	0.4	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.8	0.25	4
1994	0.4	0.5	0.5	0.6	0.6	0.7	0.4	0.8	0.17	6
1995	0.4	0.5	0.5	0.6	0.6	0.7	0.5	0.8	0.17	6
1996	0.5	0.5	0.4	0.5	0.6	0.5	0.7	0.6	0.14	7
1997	0.5	0.7	0.3	0.7	0.4	0.7	0.3	0.5	0.13	8
1998	0.6	0.8	0.3	0.8	0.3	0.8	0.3	0.5	0.10	10
1999	0.6	0.8	0.2	0.7	0.3	0.7	0.3	0.5	0.08	13
2000	0.5	0.7	0.2	0.6	0.3	0.6	0.3	0.4	0.08	13
2001	0.4	0.6	0.2	0.5	0.2	0.5	0.2	0.4	0.08	13

Grafik 19. Ecuria e depozitave me afat sipas pronësisë së bankave, në përqindje.

Në sistemin bankar shqiptar, gjatë periudhës 1992-2001, vërehen përqendrime, në masë të konsiderueshme në disa tregues të aktivitetit depozitues. Kështu, në pozita dominuese, deri në fund të vitit 1993, ka qenë Banka Kombëtare Tregtare përsa i përket depozitave gjithsej, depozitave pa afat dhe depozitave të sektorit privat. Ndërsa, për treguesin depozita të individëve dhe depozita me afat, në pozicion dominimi për këtë periudhë paraqitet Banka e Kursimeve.

Pas vitit 1993, në tregun bankar shqiptar filluan aktivitetin bankat private dhe shtimi i tyre u bë më intensiv pas vitit 1996. Vlerat faktike të indeksit H për depozitat në lekë tregojnë që fenomeni i përqendrimit të depozitave në lekë është i lartë. Sistemi bankar vazhdon të mbetet i përqendruar me tendencë të lehtë rënieje të këtij përqendrimi. Banka e Kursimeve, gjatë

gjithë periudhës, edhe pse numri i bankave private erdhi duke u rritur, ruan pozitat dominuese në aktivitetin depozitues në lekë. Ndërsa vlera faktike e indeksit H për depozitat në valutë i është afruar në mënyrë të vazhdueshme vlerës optimale të këtij indeksi, gjë që tregon se në tregun e depozitave në valutë nuk ka përqendrim.

Fakti që tregu i depozitave në lekë vazhdon të mbetet i përqendruar, ndërsa tregu i depozitave në valutë nuk konsiderohet i përqendruar shpreh edhe interesimin më të madh të bankave private dhe me kapital të përbashkët për të mobilizuar më shumë kursimet në valutë krahasuar me ato në lekë.

Grafik 20. Ecuria e indeksit H për totalin e depozitave si sistem bankar.

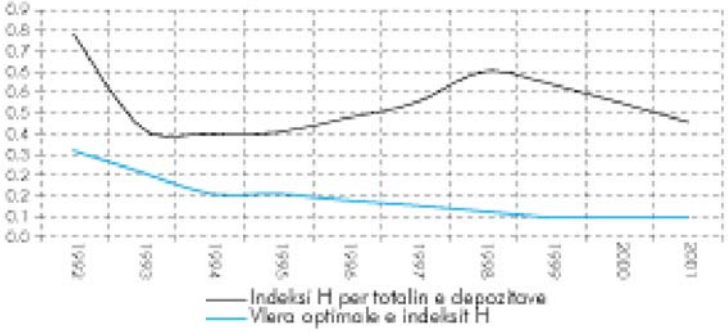

Grafik 21. Ecuria e indeksit H për depozitat në lekë dhe në valutë.

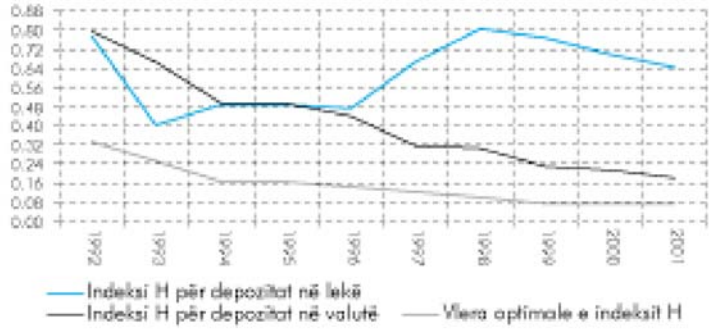

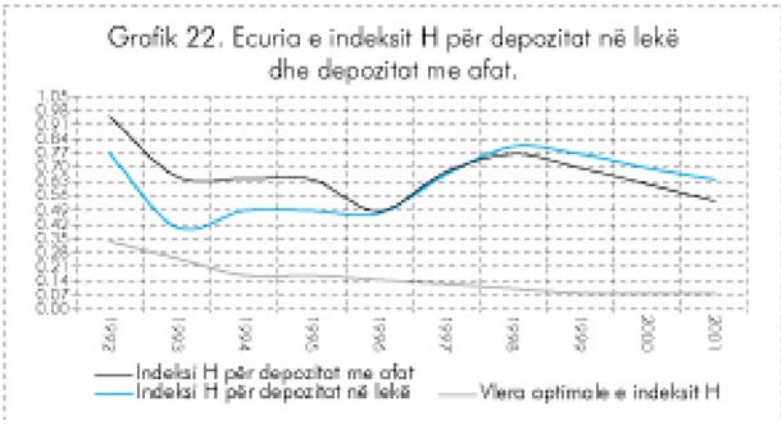

Bazuar në vlerat në vite të këtij indeksi rezulton që, tendenca e fenomenit të përqendrimit në aktivitetin depozitues është drejt reduktimit, pavarësisht nga lëvizjet me kahe të ndryshme në tregues të caktuar të depozitave, në periudhën 1992-2001.

3.2. KONKLUZIONE

Nisur nga ajo çfarë u trajtua në këtë material mbi ecurinë e aktivitetit depozitues të sistemit bankar në periudhën 1992-2001 mendojmë se:

- Praktikisht, privatizimi i bankave shtetërore (Bankës së Kursimeve) ka qenë një proces që ka ecur ngadalë duke mos ndikuar për pasojë në përmirësimin dhe në eficiencën e sistemit bankar, si ndërmjetës financiar në zhvillimin e ekonomisë e reflektuar në nivelin e ulët të kreditimit të sektorit privat të ekonomisë.
- Sistemi bankar shqiptar në përgjithësi ka shënuar përmirësime si në drejtim të rritjes së motivit të kursimit, të përmirësimit të strukturës së depozitave sipas afateve ashtu edhe të interesimit të bankave për shtimin e produkteve të reja në tregun e depozitave. Kështu, nga bankat ofrohet shërbimi bankomat dhe forma të tjera të njohura si Mastercard, Eurocard për klientë të besueshëm. Në

llogaritë e kursimeve bankat ofrojnë çertifikata depozitash, për të cilat zbatojnë një nivel të lartë interesi, depozita me sigurim jete falas, interesa jo vetëm sipas afatit, por edhe për shuma të ndryshme brenda një afati. Po kështu, ofrojnë edhe interesa të negociueshëm dhe interesa jo vetëm fiksë por edhe të indeksuar etj..

- Agresiviteti i bankave private në drejtim të rritjes së depozitave në përgjithësi është i pranishëm, si pasojë edhe në drejtim të zgjerimit të rrjetit të tyre në dy vitet e fundit, si nga pikëpamja ekstensive ashtu edhe nga ajo intensive.
- Depozitat me afat kanë patur një ndikim të konsiderueshëm në ofertën monetare, i cili ka ardhur në rritje duke ndikuar në rritjen e qëndrueshmërisë në kohë të ofertës së parasë.
- Në përgjithësi, shkalla e zëvendësimit të mjeteve monetare ka shënuar rënie, duke treguar rritjen e besimit në monedhën kombëtare si rrjedhim i stabilitetit të saj në tregun e brendshëm valutor, i nivelit të ulët të inflacionit (duke përjashtuar vitin 1997).

SHËNIME

* Suzana Sheqeri, Edlira Abazi, specialiste, Departamenti i Kërkimeve dhe Politikës Monetare.

[1] Preferenca më e lartë për depozita tremujore njihet ndryshe edhe me emrin "spekulim", në kushtet kur ato janë motivuar, kryesisht, nga interesat më atraktivë dhe avantazhi në kohë i përfitimit të këtyre interesave, kundrejt interesave më të ulët në depozita dymbëdhjetëmujore.

[2] Analiza e strukturës së depozitave është përqendruar në Bankën e Kursimeve si banka që zotëron pjesën kryesore të depozitave në lekë të sistemit bankar.

[3] Është pikërisht diferenca në përqindjen e nivelit të interesave midis depozitave në lekë dhe atyre në valutë ajo që përcakton leverdishmërinë në alternativën e zgjedhjes midis mbajtjes së depozitave në lekë apo në valutë.

[4] Në rritjen e peshës së bankave me kapital joshtetëror në këtë vit ka ndikuar privatizimi i Bankës Kombëtare Tregtare.

[5] Pa BKT.

[6] Banka e Kursimeve që nga krijimi i sistemit bankar ka ruajtur pozicionin superior në zotërimin e këtyre burimeve duke qenë banka më e preferuar për publikun në vendosjen e depozitave të kursimit të lekë. Kjo është e kuptueshme kur dihet që kjo bankë tradicionalisht është njohur nga publiku si bankë për vendosjen e kursimeve. Për më tepër si bankë me kapital shtetëror ajo është parë si bankë me besueshmëri më të lartë. Krijimi i bankave të tjera në sistem i shtoi alternativat e zgjedhjes për vendosjen e depozitave.